

Mozgalom helyett alapítvány?

Az idei ünnepi könyvhét eseményekben valóban nem szűkölködő forgatagában egy szűk körű és néhány percig tartó ünnepélyes ceremónia szerényen húzódott meg az utcai írói dedikálások, az irodalomnépszerűsítő előadások, műsorok mellett. A Fórum szálló különtermében június elsején írta alá a Kölcsey Ferenc Alapítvány okiratát *Göncz Árpád* ideiglenes köztársasági elnök, mint az alapítvány fővédnöke, *Vadász János*, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének országos titkára, *Koczás Sándor*, a Magyar Írók Szövetségének főtíkára, *Zöld Ferenc*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének igazgatója, *Erdély Gábor*, a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. elnöke, *Agárdi Péter*, a Magyar Kulturális Kamara alelnöke, *Szente Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese és *Mészáros Imre*, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának ügyvezető elnöke.

De vajon mire szövetkeztek az Alapítvány létrehozásában együttműködésre kész szervezetek, intézmények képviselői?

A Kölcsey Ferenc Alapítvány

Manapság – vállalkozásokat gyakorló kis hazánkban – egyre sűrűbben lehet találkozni különböző célú alapítványokkal. Ám ritka köztük az olyan, amely a kultúra javára, a nemzeti műveltség, művelődés gyarapításának javára köt egyezséget. A Kölcsey Ferenc Alapítvány ezért tartozik a kivételek közé, no és abban is különleges, hogy az ideiglenes köztársasági elnök – talán mert egyúttal a Magyar Írók Szövetségének elnöke, író, műfordító – vállalta a fővédnöki megbízatást.

Az Alapítvány anyagilag és szervező munkával a magyarság anyanyelvi műveltségi színvonalának emelését tekinti feladatának, a hatá-

rokon túl és a szórványmagyarság számára csakúgy, mint a Magyar Köztársaság területén. Támogatja, sőt kezdeményezi a könyvtári és könyvkereskedelmi szolgálat javítását, segíti olvasóköroket, művelődési egyetek munkáját, támogatja könyvklubok és más könyvszolgálati formák létrehozását, közösségek és egyének patronálásával.

A Kölcsey Ferenc Alapítvány kétségtelenül nemes célokat szolgál, amikor a magyar kultúra finanszírozása tekintetében bizony változatlannal inséges idóket élünk. Vonatkozik ez a magyar könyvtárakra, a nemzeti könyvtárra és a kistelepüléseken lévő, mostoha körülmények között még élő könyvtárakra is. Megteremteni a korszerű könyvtári szolgáltatások feltételeit, lépést tartani a fejlett könyvtárüggyel bíró országokkal, vagy fokozatosan leépülni, feladva a könyvtárügy oly fontos hadállásait? A kérdés így is megfogalmazható lenne, az Alapítvány csak a nemzeti művelődés szempontjából fontos mecénási kötelezettségekre hívja fel cselekvően a figyelmet, az állam helyett, annak feladatait nem oldhatja meg. Abban viszont talán lehet hinni, hogy ez az Alapítvány segítheti annak a szemléletnek a kialakítását – épp az ideiglenes köztársasági elnök személye lehet ehhez garanciális feltétel –, hogy egy nemzet kultúrájának jövőjét nemcsak a kulturális tárcának kell óvnia, segítenie, hanem ez az állam, a hatalmon lévő pártok feladata, felelőssége is. Az pedig csupán óhaj és remény, hogy mindez alkotó, fejlesztő módon történik és nem gátakat, értelmetlen rendszereket, adóterheket szaporítva érvényesül.

Az Alapítvány szerepét, szándékainak, törekvéseinek erkölcsi értékét, pénzügyi gazdálkodásának bölcsességét (az induló tőke 10 millió 430 ezer forint!) ma még megítélni nem lehet. Remélhetőleg a *Könyvtáros* folyóirat segíti majd a különféle pályázatok meghirdetését, nyomon követi azok tapasztalatait, és bizo-

nyos idő után mérlegre teszi az Alapítványt, értékeli működését.

A felmerülő kérdésekre választ adhat a kezdeményező Országos Széchényi Könyvtár, hisz az Alapítvány gondolata ott született meg, vagy a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete, mert a megszületést érdemben ő támogatta. De indokolt a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa véleményét is megismerni, hisz éppen e két szervezet támogatja jelentős mértékben (5–5 millió forinttal) az Alapítvány létrehozását. A Bank szempontjai nyilvánvalóak, de milyen érdekek alapján kapcsolódhatott be a kezdeményezésbe a Hazafias Népfront, a megmaradás vagy a felszámolás küszöbén álló tömegszervezet?

Népfront és olvasómozgalom

A lépés nem előzmények nélküli. Hozzájárult ehhez a társadalmi rendszerváltás következtében a népfront válságos helyzete, valamint az, hogy ez a szervezet, miközben saját erőit felszámolta, tisztségviselőit elbocsátotta, társadalmi pozícióit gyengítve veszélybe sodorta azokat az általa korábban támogatott mozgalmakat is, amelyek valahol a nemzeti kultúra részévé váltak. Ebben az esetben az olvasó népért mozgalomról van szó, amely a népfront megszűnése vagy egy jogutód további sorsa függvényében hasonlóképpen válaszut elé érkezett. De vajon létezik-e olvasó népért mozgalom? Ezzel a kérdéssel a *Könyvtáros* is foglalkozott korábban több alkalommal, legutóbb tavalyi augusztusi számában, amikor hírt adott arról az ünnepségről, amelyet Mezőszentgyörgyön, az 1945 utáni első „igazi” népkönyvtár alapításának negyvenedik, az olvasó népért mozgalom meghirdetésének huszadik évfordulójára rendeztek, és amelyen írók, könyvtárosok, szociológusok, közéleti emberek szóltak a könyvtárról és a mozgalomról. Az ünnepség szónoka, *Pozsgay Imre* szavaival élve, tüntetés volt ez a könyvtár mellett. A mozgalom tehát épp nagykorúsága küszöbén ítéltetett halálra? Szerepe, mert az egy pártrendszer szülötte, annak megszűnésével szintén indokolatlanná lett? Egyáltalán lehet-e az olvasó népért mozgalom eredményeiről beszélni? Mennyiben volt ez a mozgalom a közművelődés része, annak egyik – talán számottevő – területe? Milyen társadalmi – valós –

összefogás jellemezte az olvasómozgalom próbálkozásait?

Az olvasó népért mozgalom múltja természetesen nem mentes azoktól a jelenségektől, amelyek a magyar társadalom közeli múltját jellemezték. Ez viszont talán nem a mozgalomban megtestesülő szellemi erők fogyatékoságaival magyarázható, hanem azzal, hogy a számtalan különböző jó vagy figyelemre méltó javaslat oly sokszor elveszett az állami hivatalok útvesztőiben. Mert azt talán nem lehet kétségbe vonni, hogy a népfront ernyőt tartott hosszú időn át – megfelelő hatékonysággal, elsősorban *Pozsgay Imre* főtitkársága idején – az állampolgári önszerveződésnek, a közösségi alkotó szellem kibontakoztatásának. Így volt ez az olvasókörök, a művelődési egyesületek, a könyvbarát klubok, vagy az olvasótáborok esetében. A népfronternyő szétszakadása következtében – lehet, hogy csak átmenetileg – infrastruktúra nélküli vegetálásra vagy megszüntetésre ítéltetnek ezek a szabad kezdeményezések, pedig a demokratikus önkormányzati működés ezek elterjesztését és nem felszámolását kívánja.

Az olvasó népért mozgalom szervezési, tartalmi, módszerbeli tapasztalatainak függvényében is meg kellene fogalmazni a magyar kultúra társadalmi szerepét a közművelődési törvénytől napjainkig. E mozgalomtól számon lehet kérni, hogy az alapidokumentumában megfogalmazott „fehér foltok” megszüntetésének igényével szemben például 1987–1988 között miért szűnt meg 1700 könyvtár, miért nem lettünk „olvasó nép” (hisz ezt a célt népünk nem fogja és nem is akarja, de nem is tudja maradéktalanul elérni!), miért értékelődött le egyre véresebben a kultúra presztízse, tekintélye, becsülete, és hol van az ún. jó iskola, amely nemcsak olvasni tanít meg, de egyúttal megismerteti a padokban ülőkkel a könyvet, az irodalom becsületét. Mindezt tehát számon lehet kérni a tegnapi olvasó népért mozgalomban tevékenykedett könyvtárosoktól, népművelőktől, szociológusoktól, pedagógusoktól, íróktól, de a meg nem történt intézkedésekért nem őket kell felelőssé tenni. Az olvasó népért mozgalom „népfront bábáskodás” (!) mellett tette a dolgát jól és rosszul, segítve, sürgetve új könyvtárak, könyvesboltok megnyitását, de értelmetlen olvasópályázatok meghirdetését is. Lehetővé tette, hogy az olvasótáborok – csaknem két évtizedig – más társadalmi, művelődési mozgalmak születése és elsorvadása (irodalmi színpadok, klubkönyvtárak, amatőr mű-

vészeti csoportok stb.) mellett talpon tudtak maradni és a demokrácia iskolája szellemében merték vállalni a másképp gondolkodás gyakorlatát is. Hogy a hátát ezért ki és mikor tartotta, azt most ne firtassuk.

Az olvasó népért mozgalomnak nem volt sem könyvkiadói, sem könyvkereskedelmi jogköre. Csak hirdette a jó, az értékes könyv nélkülözhetetlen szerepét, miközben a könyvszakmára nehezedő pénzügyi szabályozó rendszer pontosan ellentétes irányba hatott. Az olvasó népért mozgalom véleményeket alkotott, észrevételeket tett, összeállította a standard könyvkiadás megteremtéséhez szükséges alapjegyzekeket, és a válasz legjobb esetben is csak a szóbeli egyetértés volt.

A könyvtárak százaiban rendezett számtalan program, az irodalom egy-egy ünnepnapja – amely csakis a könyvtárosok segítségével volt

lehetséges – valahol szintén a mozgalom része volt. Igaz, egyes „szakvélemények” szerint mindez a könyvtár alapfunkcióinak, szakmai tevékenységének gyakorlásában (katalógusépítés, állományrendezés, állományfejlesztés stb.) akadályozta.

Az olvasó népért mozgalom országos bizottsága idén májusban – látva a népfront helyzetét – úgy vélekedett, hogy nem az eddigi munka megszüntetését támogatja, hanem megpróbálja – az új társadalmi helyzet ismeretében – a jövőben lehetséges vállalkozásait szervezettebbé, céltudatosabbá tenni. Részlet felhívásunkból: „... abból az erős meggyőződésből kiindulva, hogy felelősek vagyunk azoknak az alázatos szívóssággal dolgozó, jóakarató elődeinknek, akik minden ellenszolgáltatás nélkül végezték közösségteremtő munkájukat humanitárius és hazafias készletéből, ezennel megalapítjuk a Könyvbarát Szövetséget (a Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetségét – a Művelődési Társaságot), mint az állampolgári öntevékenység kulturális kisvállalkozásait segítő, országos jelentőségű szervezetet.” Ehhez a szándékhoz csatlakozott értelemszerűen a Kölcsey Ferenc Alapítvány támogatója, illetve létrehozása, amely – talán más elnevezéssel –, új fejezetet és örömtelibb tapasztalatokban gazdagabb időszakot jelenthet a „jogelőd” olvasó népért mozgalom történetében.

*

A minap levelet kaptam egy könyvkiadó vállalat igazgatójától. Gondolatait szomorúsággal, de azokkal egyetértve olvastam. Kérdéseit további közös gondolkodás céljából – bízva a szerző utólagos egyetértésben – közreadom: „Mi van itt? Mi lesz itt? Mi lesz veled? Mi lesz velünk? A többes szám ezúttal nem csupán azért jogos, mert nekünk is csak ez az egy nyomorult életünk van, hanem azért is, vagy éppen azért, mert – nem gőg, fennhéjázó nagyozolás a társítás –, ami most velünk történik, az a magyar kultúrával történik!? A mindenható PIAC... A piac, ahogy én látom, csak az érdek előtt hajt fejet. A Kultúra pedig így, ebben az értelemben nem érdek, hanem remény. Az pedig nem piacképes? A Kultúra se, meg az se, aki ezt képviseli?”

Talán ezért is szükségünk van egy valós érdekszövetségre, mert a tegnapi feladatok elvégzése is ezt követeli parancsolóan.

Maróti István

Egy Felhívás és Alapszabály(tervezet) elé

Maróti István cikke, kristálytisztá logikája, remek, tisztázó gondolatmenete ellenére is hagy némi kívánnivalót az olvasóban. Nyilván nem mindenki értheti a cikk egy hosszú idézetét, amely a frissen megalakult Művelődési Társaságra vonatkozik. Nos, e társaság megalakítására úgy került sor, hogy az olvasó népert mozgalom számos prominens képviselőjét (*Fekete Gyulától Füleki Mihályig, Szenté Ferenc*től *Mónus Imréig* stb.) egybehívta a Hazafias Népfront titkársága, illetve *Maróti István*.

Az összejövétel célja egy Felhívás és egy Alapszabály(tervezet) megbeszélése volt. A továbbiakban ezeket, ezeknek szövegét (szerzőjük *Szenté Ferenc*) közöljük, azzal a mentális rezervációval, hogy a társaságalapításra, alapszabály elfogadásra úgy került sor, hogy senki nem tudhatta: van-e még, lesz-e egyáltalán Népfront (az ellenkezője volt a biztosabb). A Művelődési Társaság létrejötte azonban mindenképp nagy esemény, igazán szólni róla azonban csak akkor tudhatunk majd, ha a kontúrok teljesen kirajzolódtak.

Felhívás!

Évtizedeken át működött szép eredménnyel több, országos, sőt talán nemzeti jelentőségű állampolgári kezdeményezésen alapuló kulturális mozgalom a Hazafias Népfront keretében, de annak szervezőitől függetlenül. Közülük a legjelentősebbeket említve csak, látványos lajstromot kapunk: Honismereti mozgalom, több száz kutató-alkotó közösséggel; Olvasó népert mozgalom, művelődési egyletekkel, olvasóköri szervezetekkel, a nyaranta tartott olvasótáborokkal; az anyanyelvi mozgalom; a kertbarátok mozgalma; a kistenyésztők szervezetei stb.

Ennyi is elég, hogy elgondolkozzunk, szabad-e tétlenül nézni, hogy a pártállam lebontásának lázában a Népfront szétszakadása szó szerint fedél nélkülivé tegye, infrastruktúra nélküli vegetálásra kényszerítse az említett állampolgári önszerveződésen alapuló vállalkozásokat, éppen akkor, amikor olyannyira számítani szeretnénk a közösségi alkotó szellem kibontakozására. Bizonyos, hogy nem szabad, bizonyos, hogy súlyosan vétenénk, ha nem hívánk föl a figyelmet arra, hogy most, a

szabad kezdeményezések az önszerveződésen alapuló közösségek születése előtti pillanatban nem dobhatjuk félre könnyelműen azokat a példászerű formákat, amelyeknek az elterjesztése, nem pedig az elhalatása a kívánatos cél.

A fentiek mérlegelése alapján, abból az erős meggyőződésből kiindulva, hogy felelősek vagyunk azoknak az alázatos szívóssággal dolgozó, jóakarató elődeinknek, akik minden ellenszolgáltatás nélkül végezték közösségteremtő munkájukat humanitárius és hazafias készletéből, ezennel megalapítjuk a Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetségét mint az állampolgári öntevékenység kulturális kisvállalkozásait segítő, országos jelentőségű szervezetet, és aláírásainkkal megerősítve és hitelesítve közzétesszük az alábbi iratot.

Alapszabály (tervezet)

1. *A szövetség neve* : Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetsége
2. *Működési területe* : Magyarország

3. Székhelye : Budapest

4. Jogállása : Jogi személyként működő országos egyesület

5. Pecsétje :

6. A szövetség célja, tevékenysége :

– A lakóhelyi állampolgári közösségek önművelődési és tájékoztatói jogának érvényesítése közkönyvtárak korszerű fenntartása érdekében.

– Együttműködést teremteni különféle önkéntes szervezetek és egyesületek között.

– A szövetség kiadványainak szervezése, a kiadással kapcsolatos teendők ellátása.

– Olvasói igények felmérése és közvetítése a művelődésirányítás, valamint a könyvkiadás, könyvterjesztés felé.

– Az olvasómozgalmi hagyományok feltárása és ezen hagyományok ápolása.

– A népfőiskolai, a polgári és gazdaköri, valamint a vallási művelődési tevékenység támogatása szakmai képzéssel és tanácsadással.

– A helyi könyvtárak bekapcsolása a szövetség feladat- és célrendszerébe.

Vállalt feladataink sikeres megvalósítása érdekében a szövetség együttműködésre lép ha-

sonló, rokon szellemű és törekvésű egyesületekkel, szervezetekkel, intézményekkel.

7. A szövetség tagsága :

a) A szövetség tagjai lehetnek a világ bármely részén, bármely államban működő magyar olvasóköri és más kulturális egyletek, amelyek a szövetség célkitűzéseit magukévá teszik, s megvalósulásukat szolgálni kívánják.

b) A szövetség tagja

– részt vehet a szövetség bármilyen rendezvényén,

– javaslatot tehet a szövetség bármilyen tervére,

– betekinthez a szövetség irataiba és pénzgazdálkodásába.

c) A szövetség tagja köteles

– megtartani az Alapszabály rendelkezéseit és a szövetség szerveinek határozatait,

– teljesíteni a szövetség céljai megvalósításához önként vállalt feladatokat,

– a belépési összeget és tagdíjat fizetni.

d) A szövetség-tagság jogutód nélküli megszűnéssel, törléssel vagy kizárással szűnik meg.

8. Pártfogó Testület :

a) Állami szervek, társadalmi szervezetek, intézmények, egyéb jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, magánszemélyek pártfogóként és támogatóként vehetnek részt a szövetség tevékenységében.

b) A pártfogók és támogatók javaslatokkal, állásfoglalásokkal, helyiségek, eszközök rendelkezésre bocsátásával, pénzbeli juttatással segítik elő a szövetség céljainak megvalósulását.

c) A pártfogók és támogatók – általuk kijelölt – képviselői alkotják a szövetség pártfogó testületét.

9. A közgyűlés :

a) A szövetség legfőbb szerve a közgyűlés, amely a szövetséget érintő valamennyi kérdésben dönthet.

b) A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik :

– Az Alapszabály megállapítása és módosítása ;

– az elnök, alelnökök, a vezetőség, a titkárság és az ellenőrző bizottság megválasztása ;

– a belépési összeg, s az évi tagdíj összegének megállapítása,

– az évi költségvetés meghatározása ;

– a vezetőség évi beszámolójának elfogadása ;

– más társadalmi szervezetekkel való egye-